

Mathieu Segers

Europa en de terugkeer van de geschiedenis

2016 Prometheus Amsterdam

© 2016 Mathieu Segers

Omslagontwerp Roald Triebels

Foto omslag Kay Nietfeld/Hollandse Hoogte

Foto auteur Maria van Rooijen

Zetwerk Elgraphic bv, Vlaardingen

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 351 4490 3

Geplaagde president trotseert eigen bevolking

Vorige week (september 2014) ververste president Hollande in allerijl de Franse regering. Valls 1 werd Valls 2. Dit lijkt misschien een interne Franse aangelegenheid. Maar het is Europese politiek van de bovenste plank. Het cruciale verschil tussen de oude en de nieuwe regering onder leiding van premier Manuel Valls zit hem in het congé van de populaire minister Arnaud Montebourg. Hij en zijn invloedrijke kompanen binnen de socialistische partij hebben al een poos hun buik vol van de Europese 3 procenttekortregel, en alle strikte bezuinigingsafspraken die daar de afgelopen jaren bij zijn gaan horen in antwoord op de schulden-crisis.

Die aangescherpte beleidseisen en Brusselse supervisie zijn er vooral gekomen op aandrang van Duitsland. Ze passen Frankrijk slecht. Ook al omdat ze genadeloos de zwakke plekken in de Franse economie blootleggen. Rond Frankrijk hangt een sfeer van decadentie en fatale stagnatie.

Een groot en een weldenkend deel van de Fransen weigert zich neer te leggen bij deze diagnose, die de Brusselse regels hun land opdringen. In hun ogen concentreert het probleem zich niet zozeer in Frankrijk, maar in het uit de hand gelopen neoliberalisme om Frankrijk heen. De oorzaken van de problemen liggen dan in de oncontroleerbare stuwingen veroor-

zaakt door geglobaliseerde markten, roekeloze liberaliseringsen en flitskapitaal.

De vele Fransen die er zo over denken verwachten van de socialist Hollande dat hij zich hiertegen te weer stelt. Dit volgens het adagium dat het niet Frankrijk is dat fundamenteel moet veranderen, maar de wereld om Frankrijk heen, Europa voorop. Dat werd dit voorjaar nog eens onderstreept door de uitslag van de Europese Parlementsverkiezingen. Het radicale stemgedrag van de Franse burgers was niet alleen een klap in het gezicht van Hollande, maar ook een dreun voor de pro-Europese krachten in Frankrijk. Marine Le Pen zegevierde na een uitgesproken anti-Europese én antiglobaliseringscampagne.

De verkiezingsuitslag bevatte twee duidelijke boodschappen voor Hollande. Eén: de oplossing voor de Franse problemen komt niet van Europa, integendeel, de Europese integratie is juist onderdeel van het probleem. Twee: om de gunst van het Franse volk te herwinnen zou Hollande zich moeten keren tegen de Duitse tucht in de eurozone door oude Franse waarden van protectionisme en keynesianisme te restaureren. Maar met de regeringswissel handelt Hollande hier recht tegenin.

Valls 2 is een gok van een president in nood. Misschien zelfs van een man die niets meer te verliezen heeft, want de populariteit van Hollande bereikt waanzinnige dieptepunten. Maar als Hollande het nog ernstig meent, getuigt deze gok toch vooral van moed en ontluisterend realisme. In de nieuwe regering zit namelijk een boodschap besloten, van Hollande aan Europa. Die luidt: ik kan niet langer vertrouwen op mijn landgenoten om orde op zaken te stellen en een betrouwbare Europese partner te blijven; dat is gevaarlijk voor Frankrijk én Europa en daarom roep ik uw hulp in.

Dit klopt. De EU en Frankrijk zullen beide in het hart getroffen worden als Frankrijk afhaakt in het nieuwe Brusselse beleid. Bij deze dramatische boodschap hoort een nieuwe Franse regering met een glasheldere opdracht: beter in de Europese begrotingspas gaan lopen. En dat betekent doen wat het land niet wil: bezuinigen en structureel hervormen. Dit is het laatste bod van Hollandes Frankrijk. Het is niet niks en het lijkt serieus. Daarom signaleren Merkel, Juncker en Van Rompuy dat dit gebaar van Hollande gehonoreerd kan worden.

Dat kan met even serieuze tegenprestaties van Europese zijde: een commissarispost in de machinekamer van de eurozone en de begrotingsunie voor de socialist Pierre Moscovici en meer focus op groei en werkgelegenheid als een nieuwe Europese missie.

Deze toenadering tussen Parijs, Berlijn en Brussel is goed nieuws voor de weerbaarheid van de euro en de interne markt. En dus ook voor Nederland. Anders dan hier wel eens gedacht wordt, zijn de Nederlandse belangen gediend bij een Europa met een sterker en constructiever Frankrijk dan thans het geval is. Dat te bewerkstelligen moet niet alleen een historische opdracht in Berlijn zijn en een dagelijkse zorg in Brussel, maar ook een topprioriteit in Den Haag. Ook al omdat Frankrijk eigenlijk de enige lidstaat is die de doorziende noord-zuidtegenstelling in de eurozone op een geloofwaardige manier kan bestrijden.

4 september 2014

Hoelang nog blijft Duitsland vrienden kopen?

Er is een nieuwe fase aangebroken in de eurocrisis. Na de markten zijn het nu vooral de democratieën die de houdbaarheid van de euro testen. De verkiezingsoverwinning van Syriza is pas het begin. Waar dat toe zal leiden is onzeker. Wat wel zeker is, is dat het uiteindelijk de Duitse kiezer zal zijn die zal beslissen over het lot van de euro – alle revolutionaire flair in Zuid-Europa ten spijt. Dat is niet geruststellend. Want juist in Duitsland grijpt een oude en diepe twijfel om zich heen, die de eurozone kan breken.

Toen het West-Duitse kabinet in januari 1957 vergaderde over de oprichting van de EEG (de gemeenschappelijke markt), was Ludwig Erhard woest. De minister van Economische Zaken verzette zich tegen een transferunie. Duits geld mocht niet gebruikt worden om zwakkere economieën te stutten, de Franse voorop.

Frankrijk eiste Europese fondsen. Want de landen die nu op de Europese markt moesten concurreren met Duitsland zouden onherroepelijk te kampen krijgen met sociale malheur. Europese integratie mocht niet ontaarden in een barbaars kapitalistisch experiment, aldus Parijs. Om dat te voorkomen was Duits geld nodig.

Erhard vond dit belachelijk. In zijn optiek leefden de Fransen boven hun stand. Daardoor was hun economie niet com-

petitief. Ze moesten hervormen. Pas daarna kon een Europese markt zuiver functioneren; dus zonder centralistische herverdelingsbureaucratie. Welvaart moest verdiend worden via stabiele prijzen en harde valuta (bewaakt door een onafhankelijke centrale bank). Maar voor Europa was dit geen optie. Want om de Erhard-formule ook Europees te doen slagen, moest iedereen worden als Duitsland. Iets wat ondenkbaar was.

Bondskanselier Konrad Adenauer begreep de Franse zorgen. In de bewuste kabinetsvergadering zei hij tegen zijn ministers: 'Voor de wereld om ons heen is de Duitse economie angstaanjagend.' En hij verbond daar een conclusie aan: Duitsland moest de beurs trekken om deze angst af te kopen. Niets was voor Duitsland belangrijker dan vrienden maken en houden. Het Duitse volk dacht er ook zo over. In de Bondsdag kon de EEG rekenen op brede steun, ook al zat het verdrag vol slinkse transfermechanismen. Erhard werd de mond gesnoerd. Duits geld werd de smeerolie van de Europese integratie.

Ruim dertig jaar later offerde Helmut Kohl de D-mark, omdat Frankrijk de euro vroeg in ruil voor steun aan de Duitse eenwording. Kohl wist dat dit tegen de Duitse economische belangen inging. Hij handelde in de geest van Adenauer. Na de val van de Muur moest Duitsland opnieuw vriendschap kopen, omdat het weer angstaanjagend was voor anderen.

Maar Kohl volgde ook de lijn-Erhard: de economieën van de eurozone zouden allemaal het Duitse voorbeeld moeten gaan volgen. De onafhankelijke ECB, opgezet zoals de Bundesbank, zou daarbij fungeren als een waakhond gefixeerd op prijsstabiliteit.

Het plot dat Kohl in werking stelde, ontvouwt zich nu. Dat

is bepaald slikken voor de Duitsers. Want betalen, dat doen zij nog steeds, maar vrienden hebben ze steeds minder. Dramatisch dieptepunt is de recente kwantitatieve verruiming door de ECB. Politiek bedrijven via monetair beleid is als heiligschennis voor de hoeders van de Duitse economie. Draghi's middelvinger zal nog jaren doorwerken in de Duitse politiek.

De nieuwe fase in de eurocrisis produceert een paradox voor Duitsland. Het Duits leiderschap is onomstreden, maar tegelijkertijd verliest Duitsland de grip op de instituties van de eurozone. De situatie onderstreept dat Duitsland de positie van Europese hegemoon verworven heeft. De anderen weten dat al een poos. Zij beseffen dat zij daardoor verantwoordelijkheid op Duitsland kunnen afwentelen. Ze tarten de Duitse oproepen tot eigen verantwoordelijkheid en verwateren de regels die daarbij horen.

Wat Merkel zal overhouden is de enige echte bazooka van de eurozone: de Duitse kas. De eurocrisis transformeert zo in een banale vraag aan de Duitsers: wat weegt zwaarder, de Duitse schatkist of de Europese integratie? Adenauer wist het antwoord. Maar zijn tijd is voorbij.

Voor de euroredding moeten de Duitsers nu doen wat alleen een hegemoon kan: massief investeren. Maar Duitsland vreest zowel dat investeren als de leidersrol die daarbij hoort. De zwarte bladzijden uit de geschiedenis werken nog steeds verlamdend. Deze Duitse zelftwijfel is het ware gevaar voor Europa. Op Europa's gematigde krachten rust de zware verantwoordelijkheid de Duitsers genoeg hoop en zelfvertrouwen te schenken om beslissend te kunnen blijven handelen. Zonder vrienden zal dit de Duitsers niet lukken.

12 februari 2015

Toekomst EU op het spel in Franse verkiezingen

Eind maart boekte Nicolas Sarkozy een klinkende overwinning in de Franse departementsverkiezingen. Sarkozy was de leider van een blok van centrumrechtse partijen, dat ruim twee derde van de departementen naar zich toe wist te trekken. De uitslag was de zoveelste slag in het gezicht voor president François Hollande en zijn Parti Socialiste.

Er bestaat steeds minder twijfel over wie de belangrijkste presidentskandidaat wordt naast Hollande en Marine Le Pen, wier partij met afstand de grootste werd. Dit is behalve Frans, ook Europees nieuws. De uitslag van de lokale Franse verkiezingen bevatte boodschappen die van belang zijn voor het politieke debat over Europa.

De eerste boodschap: de kiezer waardeert consistentie en openheid in de Europapolitiek. De werkelijkheid is al troebel genoeg. Sarkozy geeft die. Hij is pro-Europees. En hij blijft onverminderd aan de zijde van de Duitse bondskanselier Angela Merkel staan in het bestaande eurocrisismanagement. Zoals Sarkozy het zelf zegt: 'Duitsland is geen keuze of alternatief, maar een feit. Laten wij inspiratie putten uit hun winnende model.' Dat is duidelijke taal.

Le Pen is ook glashelder. Zij wil 'de EU kapotmaken' en accepteert openlijk miljoenen van de Russische president Vladimir Poetin, die dat doel van harte steunt. Sarkozy heeft

samenwerking met Le Pen intussen uitgesloten. Kort en goed: in de Franse presidentsverkiezingen van 2017 staat de toekomst van de EU op het spel. De Franse democratie was en blijft het laboratorium waar de houdbaarheid van de Europese samenwerking getest wordt.

De tweede boodschap: doen alsof het in de eurozone heel anders zou kunnen dan nu gebeurt, is electorale roulette. De vorige Franse presidentsverkiezingen gingen voor een belangrijk deel over de eurocrisis. Hollande won die mede doordat Sarkozy neergezet kon worden als een man die Frankrijks ziel verkocht. Hij had zich uitgeleverd aan de wetten van het Brusselse neoliberalisme en de Teutoonse bezuinigingsijver. Zoiets zou de socialist Hollande nooit doen.

Inmiddels weten de Fransen beter. Hollande voert uit waar Sarkozy voor stond. Kortom: de eurozone als het probleem presenteren, maar tegelijkertijd ook constructief Europees willen blijven, is een spagaat die niet valt vol te houden zodra er regeringsverantwoordelijkheid gedragen wordt.

Hoogdravende beloftes blijken dan geveinsd. Dat is een doodzonde voor iedere politicus. De worsteling van de Griekse premier Alexis Tsipras is hier het jongste en meest extreme voorbeeld van.

En dan speelt er nog iets: de brute strijd tegen de Europese waarden, aan de Europese grenzen en in de Europese steden. De aanslag op *Charlie Hebdo* is een nieuwe beproeving voor de weerbaarheid van het naoorlogse Europa. Het is al vaak gezegd, maar daarom niet minder urgent.

De derde boodschap is een bange vraag: hoe ontwrichtend is het gewoel in onze samenlevingen dat steeds scherpere scheidslijnen trekt tussen etnische en religieuze groepen en haves en havenots?

Veel Fransen en Europeanen snakken naar het verdwij-

nen van de dreiging die het gewoel veroorzaakt. Hun verlangen grenst aan nostalgie. Daarom stemmen zij eerder voor behoud van wat ooit zo mooi was of leek, dan voor verandering. Een realistisch politicus weet dat die atypische nieuwe vorm van Europese hoop, die nu zo dwingend gevraagd is, uiteindelijk alleen geput kan worden uit de indrukwekkende resultaten van stabiliteit en welvaart geboekt in het verleden: de bestaande integratie dus.

Sarkozy zegt dit hardop: voor Frankrijk is de Europese integratie de hoop in bange dagen. Het is niet andersom. Voor Nederland geldt hetzelfde. Het is daarom goed nieuws dat de minister van Buitenlandse Zaken, Bert Koenders, in zijn Europaspeech van vorige week een variant van Sarkozy's realisme uitoefende.¹

Koenders presenteerde een brede Europese agenda, gespeend van irreële beloftes of ideeën die nieuwe verdragen vergen. Hij hamerde op de noodzaak het vertrouwen op alle niveaus van de EU te versterken, door te investeren in wat er al is, en dat te bestendigen en naar een hoger niveau te tillen. De interne markt kan daarbij fungeren als inspiratiebron voor fatsoenlijke omgangsvormen, economische revitalisering, en versterking van dure waarden.

Dat is een moedige boodschap voor een sociaaldemocraat. Koenders nuchtere boodschap verdient een even eerlijk debat.

9 april 2015